

відповідь на які не можна відтворити в кількісних даних, або стисло сформульованому законі або правилі.

Таким чином, правильна організація проблемного навчання буде максимально сприяти активізації пізнавальної діяльності учнів, що впливає на засвоєння навчального матеріалу й оптимізує розвиток розумових сил і здібностей учнів.

Залучення учнів до проблемно-пошукової діяльності відіграє важливу роль у підвищенні ефективності всього процесу навчання, тому знання, набуті в процесі проблемного навчання, виявляються більш глибокими, міцними, що є особливо важливим, найбільш дієвим.

Стаття надішла до редакції 25.03.2010 р.

*Л. В. Кондрашова
доктор пед. наук, професор,
Криворізький ДПУ*

МОДУЛЬНО-БЛОКОВЕ СТРУКТУРУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ ЯК ЗАСІБ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В статті розглядається модульно-блокове структурування педагогічного знання, подається характеристика блоків та їх специфіка у розвитку творчих якостей як показнику професіоналізму майбутніх педагогів.

Ключові слова: модульно-блокове структурування знання, творчість, задачний підхід.

В статье рассматривается модульно-блочное структурирование педагогического знания, дается характеристика блоков и их специфика в развитии творческих качеств как показателя профессионализма будущих педагогов.

Ключевые слова: модульно-блочное структурирование знания, творчество, задачный подход.

The module-block structuring of pedagogic knowledge is considered in the article, the characterization of blocks and their specific features in the process of the development of creativity as an index of the future teacher's proficiency are given.

Key words: module-block structuring of knowledge, creativity, problem approach.

Сьогодні в освіті складна й досить суперечлива ситуація. Мета освіти зорієнтована на саморозвиток, самовдосконалення особистості, її вільний вибір, але в змісті сучасної освіти у різних типах навчальних закладів акцент ставиться тільки на обов'язковому мінімумі знань і вмінь. Модернізація змісту освіти полягає лише в зменшенні або збільшенні кількості навчальних годин на ту або іншу навчальну дисципліну. Але такий підхід не вирішує проблеми якісного освітній підготовки вчителя-професіонала, здатного творчо вирішити цю проблему.

Ефективність рішення соціальних проблем багато в чому

визначається тим, наскільки сучасний педагог підготовлений до творчої, професійної діяльності. Аналіз педагогічної практики свідчить про те, що багато прорахунків у вирішенні навчально-виховних проблем криються в стереотипності мислення вчителів-практиків. Виконуючи щодня певні професійні дії в сформованих педагогічних ситуаціях, вони звикають діяти й думати стереотипно. Із набуттям педагогічного досвіду вчителів не так легко відмовитися від звичних дій і стереотипів мислення, які закріплюються ще в студентські роки. Не випадково А. Рябов пише, що “стереотипність мислення вчителя – це та частина минулого досвіду, що сформувалася в ході виконання педагогічної діяльності; цей досвід входить у якість репродуктивної його частини; регулює весь хід розумового процесу, починаючи від сприйняття проблемної ситуації й закінчуючи останніми етапами рішення і його реалізації, має тенденцію проявлятися в рішенні завдань, що ставляться до звичної для вчителя діяльності” [2,45].

Важливим, але поки ще не повністю використаним резервом, є зміст утворення. Аналіз вузівських навчальних програм дозволяє говорити про те, що зміст навчальних дисциплін не завжди узгоджують із професійним розвитком і саморозвитком особистості майбутніх педагогів. Зміст навчальної інформації як і раніше формує систему знань і не мотивує студентів на самопізнання й саморозвиток їхнього професійного вигляду. Хоча нові вимоги до підготовки вчителя визначені, але принципи відбору й структурування навчального матеріалу залишилися колишніми. Зміст навчальних курсів не змінюється власне кажучи, а лише трохи видозмінюється. У ньому усе ще недооцінюється важливий його компонент – досвід творчої діяльності, що пояснює формалізм, що існує в підготовці педагогічних кадрів.

Проблема подолання педагогічного формалізму, стереотипності мислення й розвитку творчого початку в педагогічній діяльності рівною мірою хвилювала філософів, психологів, педагогів. Ефективність педагогічної діяльності Б.Ананьєв, Л.Виготський, Г.Костюк, Н.Левітв, О.Леонтєв, С.Рубінштейн зв'язували з розкриттям творчих можливостей особистості. В.Андрєєв, Ю.Бабанський, Н.Кичук, Я.Коломинський і ін. теоретично обґрунтували поняття “творча особистість”. Вони думали, що творча особистість характеризується високим рівнем знань, потребою в новизні, оригінальності, здатністю відійти від шаблону, трафарету в діях і вчинках. Л.Єрмолаєва-Томіна, В.Козленко, Н.Посталюк і ін. творчу особистість розглядають через творчу активність. На їх думку, що активність особистості визначається якостями когнітивних процесів і принципами мозкової саморегуляції. Продуктивність діяльності Д.Богоявленська, Ю.Гільбух, Я.Пономарів, С.Сисоева пояснювали якостями особистості, що пов'язані не тільки з розумовими, але й з усіма інтелектуальними процесами.

Теоретичні пошуки різних авторів служать підставою для

твердження про те, що особистісні якості є важливою складовою педагогічного професіоналізму, без певного ступеня сформованості яких неможлива професійна творчість учителя й нестандартне рішення ним педагогічних проблем. Завдання вищої школи полягає в тому, щоб вишукати резерви для розвитку і саморозвитку особистісних якостей майбутніх педагогів, що стимулюють творчий підхід до виконання ними професійних функцій у самостійній діяльності.

Мета статті полягає в тому, щоб обґрунтувати можливість модульно-блокового структурування навчального матеріалу в подоланні протиріччя між індивідуально-творчим характером педагогічної праці й заформалізованою підготовкою майбутнього вчителя, визначити його можливості в саморозвитку особистісних якостей як важливого показника педагогічного професіоналізму.

Ми вважаємо, що модульно-блокове структурування навчального матеріалу при вивченні педагогічних дисциплін буде сприяти саморозвитку особистості студентів, оволодінню ними технологією розвитку творчості учнів і вдосконаленню творчого потенціалу їхньої власної особистості.

Як показує вузівська практика, майбутні вчителі за роки навчання у вищій школі здобувають нерідко досвід простих виконавців, не беручи участі в постановці, обговоренні й вирішенні навчальних завдань. У ситуації простої репродукції раніше засвоєних теоретичних знань на заняттях неможливі позитивні результати в розвитку їх особистісних якостей як важливого показника рівня їхнього професійного становлення. Вихід із цієї ситуації варто шукати в зміні навчальної позиції студентів, у її активізації й підвищенні творчої спрямованості. "...Необхідно змінити їхню позицію в навчальному процесі зі слухняного виконавця, що засвоює готову навчальну інформацію, а потім відтворює на заняттях, в активного учасника й організатора навчального процесу"[1,11].

Навчально-виховний процес у вищій педагогічній школі необхідно розглядати з позицій саморозвитку особистості майбутнього вчителя. Важливо піклуватися про створення розвиваючого соціально-культурного освітнього середовища, психолого-педагогічних умов, що стимулюють розвиток внутрішньо вільної, творчої особистості, здатної до рефлексії, креативності, постійного збагачення власного духовно-інтелектуального потенціалу.

Формування творчих здібностей майбутніх педагогів неможливо без пошуку нових способів структурування навчальної інформації й використання дидактичних технологій її засвоєння. Старий спосіб роботи в логіці навчального предмета не відповідає вимогам особистісно орієнтованого навчання. Стратегія педагогічної підготовки полягає в тому, щоб використовувані моделі навчального матеріалу й дидактичні технології стимулювали б творчий розвиток особистості студентів. У його

зміст необхідно ввести досвід творчої діяльності у формі сукупності навчальних ситуацій, у яких студент повинен активно діяти, творчо мислити, приймати рішення й відповідати за їх наслідки. У навчальних ситуаціях здобувається й збагачується творчий досвід, що реалізується у формі навчальних завдань і завдань проблемного характеру, що вимагають від студентів нестандартних дій.

Головне завдання особистісно орієнтованого навчання у вищій школі полягає в забезпеченні умов для виявлення здатності студентів до творчих дій і стимулювання розвитку творчих здібностей на більш високому рівні. Стимулом до такої діяльності є моделювання навчальних ситуацій, у яких студент повинен активно діяти, міркувати, шукати нестандартний спосіб рішення навчального завдання.

У процесі навчальних занять доцільно акцентувати увагу не тільки на інформативній, але й на процесуальній стороні навчального процесу. Тому за основу організації навчальних занять з педагогічних дисциплін були взяті підходи:

- культурологічний, що дозволяє осмислити ціннісні підстави педагогічної теорії;
- особистісно-діяльнісний, що забезпечує кожному студентові позицію суб'єкта діяльності й розвитку;
- діалогічний, що передбачає рівноправні суб'єкт-суб'єктні відносини в навчальній роботі, емоційну відкритість і взаємодовіру;
- індивідуально-творчий, що орієнтує на виявлення й розвиток творчих можливостей майбутнього вчителя.

Модульно-блокове структурування навчальної інформації передбачало:

- постанову мети й завдань у формі рольової перспективи;
- структурування змістовної й технологічної сторін педагогічної підготовки з урахуванням професійних установок, мотивів і ціннісних орієнтацій студентів;
- моделювання проблемних ситуацій, пошук виходу з яких сприяв придбанню студентами досвіду по використанню педагогічної теорії як інструмента практичних дій у створюваних ситуаціях.

Педагогічна теорія поєднувалася в навчальні модулі, які на кожному занятті припускали теоретичну й практичну частини. У теоретичній частині представлені фундаментальні знання, що розкривають теоретичні основи педагогічної професії й педагогічної діяльності. У практичній частині відпрацьовувалися педагогічні технології, які закріплювали творчу позицію студента при розв'язанні навчальних завдань.

Структура кожного заняття поєднувала в собі кілька блоків, а саме:

- інформаційно-дискусійний, що передбачає засвоєння й обговорення теоретичних понять, положень, закріплення системи науково-педагогічних знань з досліджуваної теми;

- практично-перетворюючий, “занурюючий” студентів у різноманітні види навчально-пізнавальної діяльності;
- рефлексивний, що передбачає роботу студентів зі своїм досвідом, самоідентифікацію зі сформованою ситуацією взаємодії, самооцінку власного просування в засвоєнні конкретної теми;
- блок вільного обміну інформацією, що спонукує до оцінки навчальних досягнень, загального враження від заняття;
- блок самоосвіти, що орієнтує на самостійне вивчення літературних джерел з досліджуваної проблеми.

Структурування навчальної інформації й відбір методів її одержання забезпечували студентам свободу вибору завдань і ситуацію успіху. Виконання завдань дозволяли студентам самостійно визначитися в значимості, необхідності й рівні засвоєння навчального матеріалу, виходячи із власних можливостей і потреб, наявних умов. Підсумковою формою підведення результатів навчальної роботи була конференція по захисту студентами педагогічних проектів. Зміст і технологія навчальних занять будувалися на основі задачного підходу й принципу рольової перспективи, які реалізувалися за допомогою моделювання проблемних ситуацій, імітації, рольової гри й рішення педагогічних завдань. Увага студентів акцентувалася на евристичному характері навчальної роботи, коли викладач за допомогою питань і міркувань допомагає їм знайти власне рішення.

Ми виходили з того, що поки студент не опанує розумовим інструментарієм, творчими процедурами, способами евристики, тобто основами творчої діяльності, не можна говорити про успішність саморозвитку його особистості. Основу саморозвитку становить процес удосконалювання якостей, що забезпечують нестандартність дій студентів у моделюючих ситуаціях. Він сполучений із включенням студентів у різноманітні навчальні ситуації й з метою розвитку творчого потенціалу їхньої особистості припускає освоєння способів творчої діяльності, визначення проблематики творчих завдань, самостійну розробку творчих завдань.

Виконання різних видів навчальних завдань забезпечує діяльний початок у навчальному процесі. Модульно-блокове структурування навчального матеріалу створює умови для творчого прояву можливостей особистості, нестандартних дій для одержання прогнозованого результату. Моделювання навчальних цілей у формі рольової перспективи стимулює розвиваючий характер навчальної діяльності, забезпечує можливість цілісного сприйняття педагогічного процесу, визначає в конкретній імітаційно-рольовій ситуації не тільки рівень знань і вмінь, але й творчі здатності студентів. Рольова перспектива при модульно-блоковому структуруванні навчальної інформації виступає механізмом керування, розвитку й стимулювання самостійності, ініціативи, креативності та рефлексивності майбутніх педагогів. Модульно-блокове структурування педагогічного знання й реалізація дидактичної мети у формі імітаційно-

ігрової й проблемно-ситуаційної моделі створює сприятливий ґрунт для прояву творчості як характеристики педагогічного професіоналізму.

Специфіка модульно-блокової технології полягає в моделюванні навчальних ситуацій, професійної спрямованості, реалізації ігрових ролей, що забезпечують активний вплив на саморозвиток студентів і динаміку їх професіоналізму з низького на більш високий рівень прояву. Беручи на себе роль, програючи її, студент проявляє свій творчий початок.

Успішність формування професійних якостей майбутнього вчителя засобами модульно-блокової технології залежить від дотримання умов:

– надання особистісної спрямованості процесу засвоєння змісту навчальних дисциплін;

– здійснення змістовно-процесуальних, задачних, імітаційно-ігрових, діалогічного підходів до організації професійно – педагогічної підготовки майбутніх педагогів;

– включення студентів в імітаційно-ігрову й проблемно-ситуаційну діяльність із метою набуття досвіду нестандартної діяльності.

Розвиток творчих можливостей і здібностей при програванні ролей і імітації, закріплення стійкого пізнавального інтересу й потреби в нестандартному підході до рішення навчальних проблем, диференціація завдань-ролей з урахуванням індивідуального досвіду творчої діяльності кожного студента створює сприятливий ґрунт для саморозвитку їх професійного обліку.

Таким чином, стимулювання активності студентів за допомогою модульно-блокового структурування навчальної інформації, використання технології, побудованої за принципом рольової перспективи, нестандартні дії студентів у проблемних ситуаціях забезпечують необхідні умови для саморозвитку творчих здібностей і готовності майбутніх педагогів до творчої, професійної діяльності.

Література

1. Кондрашова Л. В. Про вдосконалення характеру й змісту педагогічної підготовки студентів у педагогічному вузі / Л. В. Кондрашова // Педагогіка вищої та середньої школи : сб. наук. праць / під ред. проф. Буряка В.К., проф. Кондрашової Л. В. – Кривий Ріг, 1994. – С. 10-17;
2. Рябов А. Каждая профессия имеет свои штампы / А.Рябов // Директор школы. – 2004. – 10. – С. 44-47.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2010 р.

